

Собакарь Андрій Олексійович
завідувач кафедри
адміністративного права, процесу
та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

МОНІТОРИНГ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ ЯК ЗАСІБ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Деструктивні процеси, що й досі мають місце в українському суспільстві, виступають одним із основних чинників виникнення та розвитку низки загроз у різних сегментах національної безпеки. Мова йде про дестабілізацію суспільно-політичних процесів, загострення конфліктів на національному і релігійному ґрунті, формування сепаратистських настроїв в окремих регіонах та групах населення, зневіру у дієздатності влади, вимивання з країни кваліфікованої робочої сили тощо. При цьому названі проблеми досягли таких масштабів, що на сьогодні становлять реальну загрозу національній безпеці держави.

Державі доцільно вчасно виявляти можливу небезпеку, в цьому випадку може знадобитися лише комплекс профілактичних дій від безпосередніх загроз для національної безпеки країни. Аби не погіршити наслідки зовнішніх і внутрішніх загроз, необхідно реагувати максимально швидко і завчасно ліквідувати загрозу, поки вона не призвела до значних соціально-економічних потрясінь в суспільстві. Загрози національній безпеці держави – це можливість заподіяння шкоди територіальній цілісності і суверенітету країни, її зовнішній і внутрішній безпеці, конституційним правам і свободам громадян. Стан національної безпеки та обороноздатності країни прямо пов'язаний із забезпеченням захищеності життєво важливих інтересів держави, суспільства і громадян, забезпеченням стабільного розвитку країни, збільшенням продуктивності функціонування всіх сфер господарства, а також транспортних інфраструктур, забезпеченням економічного лібералізму соціальної справедливості, підвищенням рівня життя населення, запобіганням катастроф різного рівня: екологічних, техногенних та виробничих.

Ключовим та узагальнюючим поняттям дестабілізуючих дій та явищ, які інтерпретуються як «загрози національній безпеці», є небезпека реалізації національних інтересів в певній сфері публічного адміністрування, зокрема на сьогодні мова йде про агресивні дії Росії, що здійснюються для виснаження української економіки і підризу суспільно-політичної стабільності з метою знищення держави Україна і захоплення її території; неефективність системи забезпечення національної безпеки і оборони України; корупцію та неефективну систему державного управління; економічну кризу, виснаження фінансових ресурсів держави, зниження рівня життя населення; загрози енергетичній, екологічній та інформаційній безпеці, кібербезпеці і безпеці інформаційних ресурсів, а також безпеці критичної інфраструктури тощо [1].

Основними причинами, що викликають виникнення зазначених загроз, є нестійкість фінансового становища підприємств, несприятливий інвестиційний клімат, збереження інфляційних процесів та інші проблеми, пов'язані з фінансовою дестабілізацією в економіці.

Запобігання або пом'якшення наслідків дій загроз національній безпеці України вимагає визначення і моніторингу факторів, які підривають стійкість соціально-економічної системи держави.

Перераховані фактори негативного впливу не тільки створюють додаткове навантаження для економіки країни, але і погіршують діловий клімат, знижують інвестиційну привабливість України для іноземних партнерів, що в чималому ступені сприяє наближенню ряду показників національної безпеки до критичних позначок.

Попри законодавче закріплення основних загроз національній безпеці України, остання постійно перебуває під впливом множини внутрішніх та зовнішніх факторів, що можуть деструктивно впливати на соціально-економічний розвиток суспільства. Більше того, наявний в розпорядженні державних інституцій арсенал адміністративно-правових засобів не сприяє адекватному реагуванню системи на потенційні виклики та загрози національним інтересам. Необхідна принципово нова система інформаційно-аналітичного характеру, здатна на ранніх етапах прогнозувати та запобігати негативним наслідкам і можливим збиткам, завданих суспільству та державі.

Мова йде про доцільність створення якісно нової системи моніторингу загроз націо-

нальній безпеці, що включатиме складну організаційну структуру з відповідними об'єктами та суб'єктами. При цьому, під об'єктом моніторингу варто розуміти небезпеки реалізації національних інтересів, а суб'єктами моніторингу є органи державної влади, органи місцевого самоврядування, що наділені державно-владними повноваженнями в питаннях щодо забезпечення національної безпеки.

Такий моніторинг повинен спиратися на систему індикаторів національної безпеки, який дозволить виявити і оцінити майбутні загрози, а також реалізувати необхідний комплекс програмно-цілевих заходів щодо зниження їх рівня.

Організаційна система моніторингу загроз національній безпеці повинна мати багаторівневу структуру, як на державному (передбачає безперервне спостереження й аналіз стану розвитку єдиного соціально-економічного комплексу та аналіз стану соціально-економічної сфери регіонів як господарюючих суб'єктів держави, а також довгострокове прогнозування динаміки розвитку процесів і явищ, що відбуваються у загальнодержавному вимірі), так і місцевому (передбачає регулярне спостереження за станом соціально-економічної сфери регіону та короткострокове прогнозування динаміки розвитку процесів і явищ, що відбуваються у суспільстві на рівні регіону) рівнях.

Основні завдання моніторингу загроз національній безпеці полягають у: комплексному аналізі перебігу процесів реалізації національних інтересів в певній сфері та виявленні на цій основі небезпек щодо їх реалізації, кількісно-якісній оцінці загроз національній безпеці, прогнозі їх розвитку та побудові й уточненні ієрархії вказаних загроз.

Моніторинг необхідний для оперативного вироблення рішень з реагування на зміни зовнішньої та внутрішньої ситуації в країні, що може бути реалізоване через вчасне запобігання виникаючим загрозам національній безпеці шляхом створення Єдиної цифрової інформаційно-аналітичної платформи, яка сприятиме підтримці стратегічного планування у згаданій сфері, забезпеченню доступу до статистичних та інших даних, об'єднанню на основі ситуаційних центрів інформаційних ресурсів органів виконавчої влади тощо. Важливим у цьому напрямку є підтримка взаємозв'язку між моніторингом стану національної безпеки і моніторингом соціально-економічного розвитку країни, а це відповідно передбачатиме вдосконалення методик оцінки стану національної безпеки, організації моніторингу на різних рівнях публічного адміністрування і застосування штучного інтелекту в моделюванні кризових ситуацій.

Проведення моніторингу соціально-економічного стану – одна з нових функцій статистичних систем у різних країнах. Якщо раніше головними завданнями статистичних служб були спостереження за перебігом процесів та деякий аналіз даних, то останніми роками в багатьох європейських країнах статистичними організаціями проводиться моніторинг у широкому його розумінні: до завдань спостереження та аналізу додалися завдання короткотермінового прогнозування та візуалізації результатів моніторингу, подання їх конкретному користувачеві [2].

Отже, необхідність вдосконалення нинішньої системи забезпечення національної безпеки України не викликає сумніву. Наявний в розпорядженні державних інституцій арсенал адміністративно-правових засобів аж ні як не сприяє адекватному реагуванню системи на потенційні виклики та загрози національним інтересам, а відтак переконує в необхідності вдосконалення саме інструментів інформаційно-аналітичного характеру, насамперед шляхом:

– створення правових засад функціонування системи моніторингу національної безпеки в Україні через доповнення Розділу II «Засади національної безпеки України» Закону України «Про національну безпеку України» статтею 3-1 «Моніторинг загроз національній безпеці України», в якій висвітлити концептуальні засади системи моніторингу національної безпеки, її мету, завдання, принципи та суб'єкти, особливості функціонування тощо;

– розробки і впровадження інструментів індикативного планування, що надасть можливість оцінювати ступінь досягнення стратегічних цілей на всіх етапах і рівнях стратегічного планування забезпеченням національної безпеки країни;

– впровадження в практику паспортизації загроз національній безпеці, що є ключовою передумовою формалізації процесу ідентифікації (визначення) загроз, впровадження системи всебічного моніторингу, а також розробки та уточнення планів практичних заходів щодо прогнозування, виявлення, локалізації, нейтралізації загроз національним інтересам.

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 6 травня 2015 року № 287/2015 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>

2. Беляй С.В. Дослідження механізмів моніторингу загроз національній безпеці України соціально-економічного характеру. *Університетські наукові записки*. 2013. № 4 (48). С. 481-488.